

CONÈIXER la immigració: fer ciutat

Clara Carme Parramon Homs
Antropòloga i sòcia del CEL'H

No era una simple casualitat que quan, abans del 1984, Jaume Botey anava parlant amb gent molt diversa per crear el Centre d'Estudis de l'Hospitalet, ja estigués treballant en la publicació de *Cinquanta-quatre relats d'immigració*, una recerca en profunditat sobre la immigració del temps del franquisme.

L'objectiu de contribuir a «fer ciutat» va ser una de les principals motivacions, si no la principal, per crear el CEL'H. Les característiques urbanístiques de l'Hospitalet i les condicions de vida que es derivaven d'una ferotge especulació immobiliària i de la inexistència d'infraestructures urbanes i serveis comunitaris bàsics són ben conegudes i no cal estendre's aquí sobre quina era la situació de l'Hospitalet a l'inici dels anys 1980. Des de l'antifranquisme hospitalenc, a la dècada anterior, la voluntat de transformar aquella realitat s'havia sintetitzat en dues paraules: «fer ciutat», un desig que, des dels valors que posen per davant el benestar de les persones, abraçava tots els àmbits relatius a les necessitats materials i immaterials de la vida en comunitat.

Com és ben sabut, per transformar qualsevol realitat cal conèixer-la, i conèixer l'Hospitalet vol dir necessàriament parlar d'immigració. No és una condició només per a l'Hospitalet del segle XX, però certament ni els grans canvis esdevinguts durant el segle passat en el conjunt del municipi, ni les transformacions que van comportar en la vida quotidiana d'hospitalenques i hospitalencs es poden explicar sense tenir en compte el fet migratori.

De desplaçaments del lloc de vida cap a nous llocs on recomençar la vida, sempre n'hi ha hagut i n'hi haurà. I, com sabem, les persones que els protagonitzen han d'afrontar processos d'integració social i d'adaptació cultural. Les experiències en aquest terreny poden representar un enriquiment humà sense precedents. La literatura de viatges, els relats autobiogràfics o biogràfics de persones amb certes professions ens ofereixen testimonis que poden ser apassionants, tant pel que fa a aprenentatges individuals genuïns, com pel que fa a la diversitat de recursos que les persones residents i les novingudes saben mobilitzar per anar-se coneixent i aconseguir conviure harmoniosament.

Tanmateix, aquestes no són les migracions que transformen profundament la vida col·lectiva. Ja es tracti de conseqüències derivades de l'expansió colonial europea, de guerres, de canvis estructurals en l'economia, etc., el fet és que en segons quins contextos històrics els moviments migratoris assoleixin magnituds desmesurades. Aquesta desmesura només es pot explicar des de les conseqüències que per a amplis sectors de la població té el fet que siguin el diner, els grans patrimonis i el poder per continuar-los acumulant allò que regeix el món. I, tal com avui continuem constatant, els grans moviments de població poden arribar a comportar graus molt alts de patiment, por i destrucció. Només cal pensar en les pasteres que aconsegueixen travessar l'estret de Gibraltar o que arriben a les illes Canàries, al temps que emociona veure imatges de dones i homes que a vegades han atès les persones ferides i desvalgudes a les platges.

A l'Hospitalet, tant abans de la Guerra Civil, com després, com en l'actualitat, els moviments migratoris han estat i són de gran magnitud. Només cal recordar que l'any 1970, en determinats barris, els percentatges de persones nouvingudes representava més del 70 % de la població. Res a veure si es vol comparar amb els percentatges més alts (36-38 %) que les migracions actuals han assolit en alguns barris¹ –en certs casos els mateixos–, sense, però, que el fet de constatar aquestes diferències es pugui pas interpretar com que les proporcions actuals no es corresponen també a grans moviments migratoris.

“Conèixer a fons l'Hospitalet vol dir, necessàriament, parlar d'immigració”

El fet que sense tenir en compte la immigració no es pugui entendre l'Hospitalet actual es posa de manifest en la majoria de recerques. Ja siguin sobre el conjunt del municipi, sobre les seves activitats productives, socials o culturals, sobre algun dels seus barris, les referències a la immigració en una o altra mesura són recurrents. Aquesta producció bibliogràfica, així com les activitats per difondre-la i per intercanviar experiències i idees sobre el fet migratori mostren com al llarg de la seva existència el CEL'H ha participat de manera

destacada en el debat ciutadà sobre el tema de la immigració i la millora del seu coneixement.

Des de fa 25 anys, la gran majoria d'autors i autores de les obres de referència sobre la història de la ciutat han estat vinculats al Centre d'Estudis i les seves recerques han tingut el suport o han estat editades pel Centre d'Estudis. En totes elles es tracta

¹. Segons dades de l'Anuari Estadístic 2007 de l'Ajuntament de l'Hospitalet, la Torrassa, amb un 38 %, Pubilla Cases i la Florida, amb el 36% i Collblanc, amb un 32%, eren els barris amb els percentatges més alts de població estrangera; la resta es trobaven entre el 7% del Gornal i el 18 % de Santa Eulàlia, percentatge aquest en el qual ha de pesar fortament l'agrupament de persones immigrades a la zona del carrer Aprestadora.

sobre la immigració. Camós (1986) necessita parlar d'immigració per analitzar la II República a *L'Hospitalet: la història de tots nosaltres, 1930-1936* i la seva obra continua sent un punt de referència ineludible per a les migracions del primer terç del segle XX. A ell es remet Santacana (1994) per contextualitzar algunes de les parts del seu estudi sobre el primer franquisme, *Victoriosos i derrotats: el franquisme a l'Hospitalet, 1939-1951*, que avui continua sent també obra de referència. I, com no podia ser d'altra manera, l'obra col·lectiva *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur* (1997) aborda, per descomptat, el fet migratori. El mateix succeeix a *L'Hospitalet lloc de memòria. Exili, deportació, repressió i lluita antifranquista* (2007), obra també col·lectiva, en la qual es pot dir que el fet migratori travessa la publicació.

El tema és així mateix present en publicacions monogràfiques, que aparentment no farien pensar en el fenomen migratori. Aquest és el cas de *El cinema a l'Hospitalet. De l'espectacle de fira a la multisala* (1907-1996) d'Òscar Garcés i Núria Toril (1996, *Quaderns d'Estudi* 13-14), quan contextualitzen els dos grans booms dels cinemes, referint-se als moviments migratoris de les dècades 1920-1930 i 1950-1960. El tema s'il·lustra, a més, amb els arguments de les llicències d'obres de cinemes que els autors recullen, com el cas del cinema Stadium, al barri de Sant Josep; el Florida, en aquest barri; el Navarra, a Pubilla Cases, o els projectes per a Bellvitge, reduïts finalment al Lumière. Així mateix, també introdueixen un element vinculat als processos d'integració social i adaptació cultural quan posen de manifest el suport que l'associacionisme veïnal i cultural de la majoria de barris va donar a la creació de cineclubs de barri, en la perspectiva de promoure la vida comunitària. Un altre exemple de la presència de la immigració en estudis no vinculats al tema, el trobem a *La repetició de la jugada. Història social de l'esport l'Hospitalet*, quan Enric Gil (2000, col·lecció «Recerques», 2) es refereix, per exemple, a les dues grans figures de la boxa, sorgides de la ciutat en aquest esport tan popular els anys 1930 o a la política esportiva a partir de 1975; i el mateix succeeix a *De la UEC al Club Muntanyenc. 50 anys d'ex-*

cursionisme a l'Hospitalet, on Josep Ribas (2002, col·lecció «Recerques», 3), analitzant el muntanyisme a la ciutat, introdueix el fet migratori com un dels factors que incidiren en l'aparició d'una nova etapa en les activitats de muntanya i també socials de l'associacionisme muntanyenc els anys 1960.

El fet migratori és també present en molts dels articles de la revista *Quaderns d'Estudi*. Des de «Població, mercat de treball i empreses a l'Hospitalet de Llobregat» de Gabriel Cortés i J. Carlos Suárez (1987) o «Aproximació a la història del barri de Sanfeliu» d'Antoni Mataix (1987), ambdós articles al núm. 3 de la revista, fins als núm. 9, 10 i 11, dedicats als tallers d'associacionisme dels barris del Gornal (Marta Jover:1990), Bellvitge (Manuel Domínguez: 1991) i Collblanc-la Torrassa (Cristina Sala: 1995), passant per «L'habitatge a Collblanc i la Torrassa» d'Àngela García (2002, núm. 18), «La voz como testimonio. Mujeres sindicalistas» de Consuelo Asins (2005, núm. 19) o «Les dones en el moviment associatiu de l'Hospitalet (1960-1979) de Míriam Ojeda (2008, núm. 20), per posar només, d'entre els molts possibles, alguns exemples de temes contrastats, en tots el casos trobem referències a la immigració hospitalenca del segle XX.

D'altra banda, el servei de Babel'H ha recollit i recull no només els estudis sobre migracions relacionats amb l'Hospitalet, sinó també l'obra literària creada per persones immigrades de la ciutat.

“El CEL'H ha promogut sovint el debat públic sobre immigració a la ciutat”

Pel que fa pròpiament a la recerca sobre immigració, el CEL'H ha col·laborat o ha editat la major part dels estudis centrats en el tema i, ben sovint, al seu entorn n'ha promogut el debat públic. Des de l'any 1986 que es presentà *Cinquanta-quatre relats d'immigració*, de Jaume Botey, en el marc de Firaciutat, fins a l'actualitat, s'han anat succeint la publicació i els actes sobre el tema. La recerca de Jaume Botey (1986), basada en un perllongat treball de camp al barri de Can Serra,² va ser pionera no només com a investigació sobre immi-

gració publicada pel Centre d'Estudis, sinó també perquè es tractava d'una les primeres recerques del país sobre migracions basada en fonts orals. Des de la riquesa pròpia d'aquesta tècnica d'investigació, Botey organitza les paraules de les persones entrevistades de manera que les experiències vinculades a la immigració, tal com les expressen els i les protagonistes, es posen en valor i constitueixen una font de dades que tres dècades després continua atorgant plena vigència a aquella recerca.

L'any 1989, en el saló d'actes de Firaciutat, es presenta el *Quaderns d'Estudi* núm. 8, que recull, entre altres temes, els articles de Ramon Breu: «Informe sobre la integració

². L'any 1981 els Serveis de Cultura Popular publicaven una primera edició en dos volums, que l'autor revisa i n'amplia l'anàlisi per a l'edició de 1986.

Manuel Domínguez i Clara Carme Parramon en una xerrada del CEL'H sobre immigració a l'Hospitalet a la delegació que l'ONCE té a la ciutat. (Arxiu)

dels fills d'immigrants a l'Hospitalet» i de Joan Camós: «Coneixement i ús del català a partir de les dades del padró d'abril de 1986: immigració i catalanisme». Amb aquests materials havien col·laborat en el simposi Català a l'Hospitalet, organitzat l'any 1987 amb la participació del Centre d'Estudis, i en el cas de Joan Camós tenien el seu origen en la comunicació que havia presentat l'any 1986 a la XXXI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, en aquella ocasió celebrada a la ciutat.

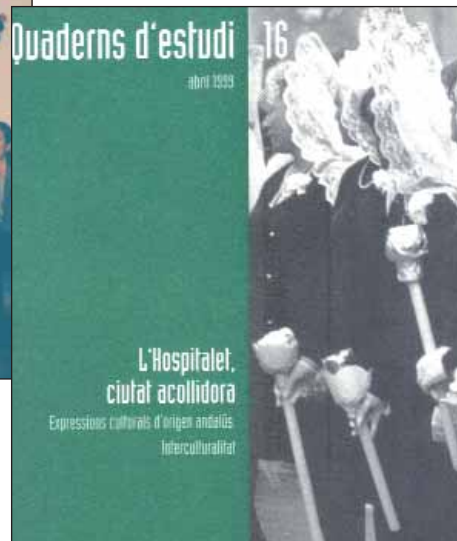
La recerca sobre migracions continua i els seus resultats, que sortiran a la llum uns anys després, apareixen a publicacions diverses; tanmateix, aquí només em referiré a les que s'editen a la ciutat des del CEL'H.

A l'inici dels anys 1990 una nova generació d'investigadors i investigadores s'interessava pel fet migratori a l'Hospitalet, com va ser el cas del soci Joaquín Recaño, que l'any 1995 va presentar al Centre d'Estudis la recerca amb la qual s'havia doctorat: «La emigración andaluza: 1900-1992», aportant i analitzant dades estadístiques inèdites sobre la ciutat. Al seu torn, Manuel Domínguez participa en la taula rodona sobre immigració a la Festa de la Diversitat de 1996 i, l'any següent, ell i jo mateixa parlem a la delegació hospitalenca de l'ONCE sobre la immigració a l'Hospitalet, una col·laboració que s'havia iniciat arran de l'enregistrament oral del llibre *Història de l'Hospitalet* per part de l'ONCE, tot elaborant-ne paral·lelament una ressenya en Braille.

L'Hospitalet, ciutat acollidora: expressions culturals d'origen andalús va ser el títol del *Quaderns d'Estudi* núm. 16 (1999) que es va presentar al barri de la Florida, al Centre Cultural Claveles. S'hi recullen les recerques de Juana Ibáñez sobre l'associacionisme hospitalenc relacionat amb la cultura andalusa, amb especial atenció a l'art flamenc; d'Adela Ros sobre la nova etnicitat andalusa a l'Hospitalet, focalitzant el tema de la segona generació ja nascuda a Catalunya; de Jaume Botet sobre el procés de

Presentació al Centre Cultural Claveles de la Florida del número 16 de *Quaderns d'Estudi*. (Arxiu)

construcció d'interculturalitat que estava tenint lloc a la ciutat, i de mi mateixa pel que fa a la història i significats culturals de les processions de Setmana Santa d'inspiració andalusa de la Cofradía 15+1, amb una aproximació breu a les de Los Pasos de la Torrasa, que es perllongà entre 1941 i 1967.

La meua recerca més general *Similituds i diferències. La immigració dels anys seixanta a l'Hospitalet*, editada pel Centre d'Estudis (col·lecció «Recerques», 1) es va presentar l'any següent al Centre Cultural Barradas. Com a aspectes innovadors es poden destacar, d'una banda, el fet que els processos socioculturals protagonitzats per la immigració no s'estudiessin concebent-la com un tot homogeni, sinó que s'analitzessin segons la comunitat autònoma d'origen; i de l'altra que, al seu torn, les diferències entre els sexes també presidissin la recerca, en la mesura que les dades es presentaven distingint sempre entre homes i dones.

El fet migratori, pel que fa a la seva relació amb els processos d'interculturalitat i de creació d'identitats, va ser un tema central del seminari *Persones, Identitats i Cultures*, un dels tres seminaris preparatoris de la jornada *L'Hospitalet, 75 Anys de Ciutat. El Segle XX a Debat*, organitzades pel Centre d'Estudis i l'Ajuntament, i celebrades el gener de 2001. Les ponències, que per l'àmbit vinculat amb les migracions van comptar amb la participació de reconeguts especialistes en el tema, com Joan Josep Pujades i Carlos Jiménez, així com les conclusions dels seminaris, van constituir el *Quaderns d'Estudi* núm. 17.

Anna Simó, una de les participants en el seminari esmentat, va ser l'autora de «Coneixement, usos i actituds sobre la llengua catalana a l'Hospitalet», un dels articles del *Quaderns d'Estudi* núm. 19 (2005). Com s'ha vist, el tema lingüístic no es tractava per primer cop i molt probablement a qui desconegués absolutament Catalunya, li podria estranyar que l'estudi del coneixement de la llengua per part de la població immigrada no només sigui un tema que s'estudiï reiteradament,

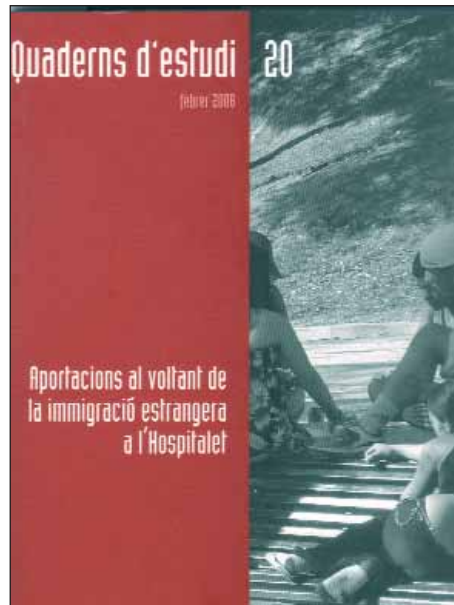
Presentació al Centre Cultural Barradas de *Similituds i diferències. La immigració dels anys 60 a l'Hospitalet*, el 24 de maig del 2000. D'esquerra a dreta: Joaquim Vidal, Clara Carme Parramon, Teresa San Román, Carles Santacana i Joan Vidal i Gayolà. (Aarxiu)

sinó que en una o altra mesura sigui present en la majoria de recerques sobre la immigració.

Pel que fa a l'Hospitalet, el 1986 Jaume Botey ja reflexionava sobre el fet que l'opció d'emigrar a Catalunya comporta que els processos d'adaptació cultural tinguin lloc en una societat amb una llengua pròpia i una etnicitat molt potent, que ha construït i continua construint diversament, també en l'àmbit polític, a l'entorn del fet nacional. D'aquí se'n deriven efectes socials i culturals molt enriquidors, al meu entendre, com el fet que les persones immigrades puguin desenvolupar la capacitat humana d'experimentar identitats culturals múltiples, la d'origen i la catalana, com a experiència més comuna en el nostre cas; o, per fer esment d'un altre tema de reconegut interès personal i col·lectiu, que la societat en general es trobi abocada a aprofundir els valors de la llibertat, que són inherents al fet de conviure en la interculturalitat. En aquest context, en la mesura en què la llengua catalana constitueix el principal marcador d'identitat catalana i que alhora la societat catalana es caracteritza per ser bilingüe –i en l'actualitat plurilingüe–, l'estudi no només del coneixement, sinó també dels usos i actituds respecte al català per part dels col·lectius immigrants ha estat i continua sent un tema rellevant en els estudis sobre els processos que la immigració du a terme a Catalunya.

Així, es posa de manifest en el *Quaderns d'Estudi* núm. 20 (2008), dedicat monogràficament a les migracions actuals, en el qual el tema lingüístic, amb la complexitat que avui el caracteritza, s'aborda a l'article de Montserrat Casacuberta i Gemma Vázquez «L'Hospitalet, una ciutat i moltes llengües. Aproximació a una gestió de la diversitat lingüística». A més de la llengua, la segregació residencial (Joan Carles Martori i Haren Hoberg), l'escolarització de fills i filles de famílies marroquines (Jordi Pàmies), la immigració llatinoamericana (Dasy Margarit), l'acció social en l'espai públic (Martha Cedeño) i les experiències d'interculturalitat a la Fundació Akwaba (Pilar Folgueiras), aportacions precedides per una introducció de Miguel Solana sobre algunes caracte-

rístiques bàsiques de la població nouvinguda, configuren així mateix alguns dels temes que avui són motiu de debat públic a la ciutat.

Aquest número de la revista mostra el fet que l'Hospitalet és un àmbit d'estudi ben present en el ventall de temes que abraça la recerca sobre les migracions actuals, un àmbit d'estudi que interessa la comunitat acadèmica i que és escollit per a la realització de tesis doctorals i altres tipus de recerques universitàries. I, alhora, es posa de manifest que les noves migracions estan interessant un nombre notable d'investigadors i investigadores, entre els quals també hi ha persones immigrades. Així es fa palès en el *Quaderns d'Estudi* núm. 20 i també en el núm. 21 -miscel·lani en aquest cas- pel que fa a l'article de Maria Isabel Tovar sobre dones peruanes. Aquest últim *Quaderns d'Estudi* (2009) inclou un article de Joan Camós sobre la immigració dels anys 1930, en què es posa de manifest que la idea d'acostar-se al passat com una eina per al futur -que també era present en la introducció de Miguel Solana del *Quaderns* núm. 20- és una guia pel Centre d'Estudis, que també presideix el tractament del tema migratori.

Amb aquest objectiu, el Centre d'Estudis ha tornat a posar en primer pla, de la mà de Manuel Domínguez, la voluntat de promoure el coneixement, l'intercanvi d'experiències i el debat entre persones immigrades en els diferents grans moviments migratoris contemporanis. El debat s'organitza a l'entorn de tallers oberts, el primer dels quals ha tingut lloc a Collblanc i la Torrassa; en el moment d'escriure aquest article, està ja programat per després de l'estiu el del barri de la Florida.

Tant pel que fa a la promoció i el suport a la recerca per conèixer millor la realitat del fet migratori, com des de l'activitat per difondre aquest coneixement impulsant-ne el debat ciutadà, la perspectiva d'aquests 25 anys permet afirmar que el Centre d'Estudis ha contribuït a fer ciutat. I ho ha fet trencant amb la visió negativa del fet migratori que en el cas de l'Hospitalet, ja en els anys 1930 com ha analitzat Joan Camós,

s'havia traduït en una forta estigmatització d'àmbit català, arran de la publicació de les cròniques del periodista Carlos Sentís: *Viatge en Transmiserià* (1932), entre d'altres, centrades en el barri de la Torrassa, el que a l'època estava rebent més immigració. Per contra, des de les publicacions i les activitats del CEL'H han emergit i s'ha significat el valor de les aportacions de la immigració a l'objectiu general de fer ciutat, tant en relació amb el reconegut protagonisme que els col·lectius immigrants van tenir en la lluita per fer habitables els nostres barris, com posant en valor el patrimoni cultural generat per la immigració, com en els lideratges per a la millora de les condicions de treball a les empreses del municipi, com en la consecució de la democràcia i les llibertats de Catalunya, com en la lluita contra la discriminació de les dones pel fet de ser-ho, etc.

El ventall de temes que la recerca, tanmateix, ha abordat poc o gens encara és ampli. Des de les migracions anteriors al segle XX, fins a les del primer terç de segle, per mencionar les més històriques, i arribant als actuals moviments migratoris, l'Hospitalet continua sent un «laboratori» privilegiat per a la recerca sobre migracions, que fa 25 anys que s'ha vist potenciada amb el suport del CEL'H. I, alhora, la nostra ciutat també és un territori privilegiat per continuar aprenent a viure en la diversitat que, des de la diferència sense desigualtats, ens fa dones i homes més lliures. El bagatge entreteixit en ambdós terrenys per part del CEL'H és valuós i imprescindible per fer front als nous reptes que avui planteja el fet migratori, per continuar fent ciutat, una ciutat acollidora per a tothom.